

**Формування економічної парадигми взаємозв'язку венчурного
капіталу та інтелектуальної власності**

Стаття присвячена дослідженню парадигми взаємозв'язку венчурного капіталу та інтелектуальної власності в контексті стабілізації ринку та генерації капіталу. Ефективність результату даного процесу характеризується раціональністю продажу об'єктів інтелектуальної власності в системі міжнародного науково-технічного обміну для фінансування вітчизняної економіки.

**The economic paradigm of venture capital and intellectual property
co-operation forming**

The article is devoted to the research of venture capital and intellectual property co-operation paradigm in the context of market stabilization and capital generation. The efficiency result of this process is characterized by rational intellectual property sale in the system of international scientific and technical exchange for domestic economy financing.

Інтелектуальна власність доволі часто виступає об'єктом встановлення договірної трансферної ціни завдяки унікальності її активів. Така властивість викликає інтерес венчурних інвесторів, що породжує взаємозв'язок даних явищ в економіці. Критерій тотемічності поняття інтелектуальної власності служить важливим фактором при введенні об'єктів інтелектуальної власності в господарський оборот.

Дослідження ролі інтелектуальної власності та її взаємозв'язку з іншими економічними категоріями є об'єктом вивчення таких відомих вчених як : С. Лернер, А. Сільверман, Д. Кортум, С. Деверадж, В. Базилевич, В. Ільїн та інші. Оскільки категорія інтелектуальної власності в українській економіці є поняттям новим, вивчення аспектів її функціонування та парадигми

становлення в ринкових умовах викликають значний інтерес і науковців та дослідників.

Метою даної наукової статті є формування ефективної моделі взаємозв'язку інтелектуальної власності та венчурного капіталу в системі міжнародного науково-технічного співробітництва. Задля досягнення вказаної мети вирішення потребують наступні завдання:

- проаналізувати роль комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності в контексті фінансування економіки;
- описати стратегії перетворення інтелектуальних ресурсів в активи підприємства;
- дослідити наявні та потенційні перешкоди на шляху введення об'єктів інтелектуальної власності в господарський оборот;
- розробити економічну модель взаємодії венчурного капіталу та інтелектуальної власності.

Зростання ролі мультинаціонального підприємництва та глобалізація світової економіки мають однаковий вплив як на фірм-виробників матеріальних товарів, так і на виробництво продукції нематеріальної сфери. Оскільки такий взаємозв'язок виникає на міжнародному рівні, значний вплив на встановлення ціни трансферу дає також і податкова політика всередині кожної держави. Наприклад, в Україні щодо доходів від продажу об'єктів інтелектуальної (промислової) власності, які виплачують фізичні особи-нерезиденти, діятиме ставка 30%, а щодо роялті - 15%. Коли йдеться про виплату автору-резиденту, утримують в обох випадках податок за ставкою 15% [1, с.17]. Така диференціація пояснюється насамперед тим, що для деяких компаній інтелектуальна власність може бути основним активом. Потенційно вона може використовуватися як застава під позику, підтверджуючи тим самим привабливість компанії на ринку.

Сучасний стан світового господарського розвитку характеризується наявністю великої кількості процесів комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. Це пояснюється, насамперед, потребам у фінансуванні економіки.

Найпоширенішими вважаються три напрями реалізації активів інтелектуальна власність в процесі науково-технічного обміну:

- купівля-продаж технологій, матеріалів, обладнання;
- передача технологій на виробництво конкретного виду об'єктів інтелектуальної власності;
- експорт продукції, захищеної патентом, разом з технологією виробництва.

Ефективність здійснення таких операцій напряму залежить від обраної стратегії перетворення інтелектуальних ресурсів в активи підприємства, тобто бізнес-стратегії. Виділяють наступні види стратегій:

1. Стратегія «щита», згідно якої захист здійснюється за допомогою отримання монопольного права на новостворену продукцію на період виведення її на ринок.
2. Стратегія «меча», котра спонукає осіб, що використовують аналоги, які не захищені правом інтелектуальної власності, купити у їх власника дозвіл на використання.
3. Стратегія формування статутного капіталу підприємства, яка дозволяє, не володіючи великим за розміром статутним капіталом, зайняти активну позицію на ринку з точки зору платоспроможності, ліквідності, кредитоспроможності.
4. Стратегія створення рекламного іміджу.
5. Стратегія оптимізації фінансово-господарської діяльності підприємства, яка сприяє зниженню податку на прибуток в зв'язку зі зменшенням податкової бази на величину амортизації нематеріальних активів і величину витрат на створення об'єктів інтелектуальної власності; економією відрахувань на зарплату при оплаті праці через авторську винагороду за створення об'єктів інтелектуальної власності; економії прибуткового податку фізичних осіб (власників об'єктів інтелектуальної власності); економії податку на додану вартість, якщо угода оформляється як патентний ліцензійний договір або авторський договір [2, с. 75-76].

На сучасному етапі розвитку України можна стверджувально говорити про ряд проблем та перешкод на шляху комерціалізації та реалізації об'єктів інтелектуальної власності в процесі міжнародного науково-технічного обміну. Навіть підприємства, що володіють валютними засобами, змушені патентувати лише окремі розробки і забезпечувати їх патентний захист лише в тих країнах, де вони можуть бути реалізовані [3, с.93]. Але найголовнішою проблемою є відсутність державної підтримки інноваційних процесів в Україні. На противагу цьому, світова практика підтверджує ефективність використання та реалізації об'єктів інтелектуальної власності в системі міжнародного науково-технічного співробітництва для фінансування національних економік країн-власників інтелектуальних ресурсів.

Оскільки технологічний розвиток на протязі довгого періоду часу розглядався як одна із рушійних сил економічного зростання та продуктивності, США і країни Європи останніми роками почали використовувати конкретні фактори, які лежать в основі підвищення показників ефективності, а саме об'єкти інтелектуальної власності. Адже саме інтелектуальна власність створює основи для інвесторів, спонукаючи їх вкладати кошти за умови ризику. Інтелектуальна власність є інтегральним показником створення вартості на технологічно зорієнтованому підприємстві, а також важливим елементом в отриманні венчурного капіталу підприємствами малого та середнього бізнесу.

Відповідне використання інтелектуальної власності є ефективним інструментом за умови конкуренції, стабільності та зниження рівня ризику капітального інвестування. Однією з головних проблем, з якою зустрічаються новітні технології, є достатній рівень першого внеску, незалежно від того, чи формується він із виникненням боргу чи використанням венчурного інвестування. Венчурні інвестори прагнуть володіти інформацією про те, де саме винахід чи інновація ідеально будуть реалізовані на ринку, враховуючи дії як існуючих, так і потенційних конкурентів. Потенційні інвестори також хочуть знати, чи надасть даний винахід чи інновація значну перевагу на

ринку, а також чи є переконливий доказ щодо гарантії побудови бізнесу, який базуватиметься саме та даному винаході чи інновації.

Венчурні інвестори прагнуть максимізувати прибутки та мінімізувати ризику. До ризиків, на які вони повинні зважати по відношенню до інтелектуальної власності, належать: ринковий, фінансовий, технологічний та ризик-менеджмент. Нові технологічні підприємства не можуть дозволити собі судові справи. Адже це вимагає залучення великої суми коштів, часу та інших ресурсів, які потрібні їм для технологічного розвитку та комерціалізації. А загроза дорогого судового процесу може бути достатньою, щоб скоротити можливості венчурного фінансування. Патентні судові процеси в США, наприклад, коштують понад \$ 500.000 за позов, а щодо питань, котрі стосуються комерційних таємниць – від \$ 300.000 до \$ 500.000[4]. Саме тому інтелектуальна власність у вигляді комерційної таємниці може бути привабливішою для венчурних інвесторів, порівняно із «слабкими» патентами, відносно яких може бути розпочато судовий процес.

Фактично, інтелектуальна власність як економічна категорія взаємодіє на мікро- та макрорівні з іншими елементами господарської діяльності, наприклад, є ключовим елементом в процесі вибору об'єкта інвестування з точки зору привабливості останнього. Особливість останньої полягає в сукупності прав особистого немайнового та майнового характеру, що лежать в основі цих об'єктів. Саме їх вартісна оцінка слугуватиме основним критерієм при виборі об'єкту інвестування. Широкого розвитку використання інтелектуальної власності набуло в процесі венчурного інвестування. Прикладом взаємодії інтелектуальної власності та економічних результатів може бути те, як компанії, що працюють з новітніми технологіями, оцінюють своє процвітання. Catalyst Venture Partners є бізнес групою, яка «працює з компаніями, готуючи їх до зовнішнього інвестування». Catalyst Venture Partners працює лише з підприємствами, які «володіють винятковою інтелектуальною власністю і перебувають на шляху швидкого зростання»[5].

4. Інтелектуальна власність генерує капітал, утворена з капіталу і навпаки, створює підґрунтя для венчурного капіталу.

Рисунок 1. показує наявність оберненого механізму щодо створення додаткової інтелектуальної власності. Це можна також побачити на прикладі зростання кількості заявок на патенти. Така ситуація притаманна економіці, яка розвиває інтелектуальну власність, стимулює розвиток додаткової інтелектуальної власності.

Виключні права, які надаються системою інтелектуальної власності, доволі часто є головними активами, завдяки яким малі та середні підприємства, які є технологічно зорієнтованими, можуть отримати вигоду. Найефективніше використання інтелектуальної власності може сприяти отриманню високої ставки прибутку на капітал, яка є вирішальною в процесі залучення венчурних інвестицій для малого та середнього бізнесу.

Економічна цінність патентів, торгових марок, програмного забезпечення та інших об'єктів інтелектуальної власності повинна бути уважно вивчена шляхом аналізу, щоб чітко визначити, які компанії є достойними отримання венчурних інвестицій. Важливо також зазначити, що не всі нематеріальні активи є рівними. Венчурні інвестори повинні використовувати нові технології оцінювання нематеріальних активів підприємств і приймати рішення, базуючись на тому, коли та за яких умов інвестувати їх, залежно від даної оцінки.

Одним із найважливіших компонентів оцінки венчурними інвесторами є захист інтелектуальної власності. Зазвичай стійка позиція патентів є бажаною, і такий фактор як володіння інтелектуальною власністю повинен бути досконало дослідженим, особливо, якщо це провадиться в університеті чи в іншій дослідній інституції. Венчурний інвестор повинен також зважати на потенційні витрати, пов'язані з патентами та їх захистом.

Різноманітні ринкові механізми відіграють провідну роль в поширенні технологій. Це спричиняє трансформаційні процеси щодо підвищення конкурентоспроможності інноваційних процесів, кооперації та глобалізації.

Для систематизації даних факторів підприємствам необхідно більше конкурентоспроможних об'єктів інтелектуальної власності. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) показала, що позитивні зміни в легальній та стабільній структурі патентних режимів в США, Європі та Японії мали своїм результатом зростання патентоспроможності об'єктів та вартості патентів як таких.

Вищевказані ринкові механізми, об'єднані із змінами в правомірних та стабільних режимах, привели до зросту ролі патентування. Також, здатність власників патентів захищати свої права розвивається і дає їм виключні права та переваги в порівнянні з тими, хто не патентує свої винаходи. Цей позитивний зворотній зв'язок в системі інтелектуальної власності (див. рис. 1) повинен бути підкріпленим іншими факторами.

Важливим елементом, який стимулює розвиток інтелектуальної власності і навпаки веде до додаткового створення венчурного капіталу, є роль права інтелектуальної власності в загальному, яке за умови досконалого вивчення та ефективного управління також веде до зниження ризиків.

Посилення та поширення прав приносять власникам інтелектуальної власності бажані результати в зростанні вартості підприємства. Це, навпаки, допомагає венчурним інвесторам вирахувати потенційні прибутки на їхні інвестиції, побачити збільшення кількості інновацій та зростання на ринку.

Останніми роками патенти відігравали значну роль в інноваційному розвитку. Ця роль інтелектуальної власності призвела не лише до економічного зростання, але також до стабілізації на ринку. Коли інвестори спостерігають зростання ринку, вони намагаються отримати відповідну економічну вигоду.

Оскільки компанії отримують економічну вигоду від своєї інтелектуальної власності, вони намагаються реінвестувати частину доходів у дослідження та розвиток. Ці дослідження сприяють подальшому інноваційному розвитку і допомагають підприємствам в пошуках додаткового капіталу для зростання. Усі ці фактори не лише генерують

капітал для підприємств, які використовують інтелектуальну власність, але також і для венчурних підприємств.

Відповідно досліджень Лернера та Кортума, підвищення рівня залученого венчурного капіталу на індустріальному ринку асоціюється із значно вищими патентними ставками [6].

Для української економіки характерною ознакою є недосконалість процесу реалізації та використання об'єктів інтелектуальної власності. Ми вважаємо, що з огляду на вищевказані переваги ефективності використання об'єктів інтелектуальної власності, раціональним є їх продаж в системі міжнародного науково-технічного обміну для фінансування вітчизняної економіки. Такі господарські операції в Україні здійснюються шляхом створення спільних підприємств як на території нашої держави, так і за кордоном. Прикладом можуть бути роботи по електронно-променевому зварюванні, при яких науковий відділ Інституту електрозварювання НАН України спільно зі своїм інженерним центром і Сумським заводом електронного устаткування постачають на зарубіжний ринок основні модулі устаткування, які в подальшому адаптовуються до місцевих умов замовників [3, с. 92-92].

Як показує рис. 1., зв'язок між венчурним капіталом та інтелектуальною власністю не обов'язково є прямим, але він є важливим елементом в загальній системі. Венчурний інвестор повинен розглянути велику кількість факторів, що пов'язані з інтелектуальною власністю. Ці фактори поєднані з системою інтелектуальної власності і ведуть до розвитку малого і середнього бізнесу.

Отже, для ефективного використання та адекватного захисту об'єктів інтелектуальної власності як на рівні окремо взятої країни, так і на міжнародному рівні, необхідним є процес комерціалізації на шляху реалізації об'єктів інтелектуальної власності в системі міжнародного науково-технічного співробітництва.

Перспективними вважаються подальші дослідження взаємозв'язку інтелектуальної власності з іншими економічними категоріями в контексті стабілізації ринку та генерації капіталу.

Література:

1. В.Циганенко, С.Строїч. *Оподаткування та облік авторської винагороди// Все про бухгалтерський облік. – 2009. - №57. – 47 с.*
2. *Перспективи та актуальні проблеми правової охорони і ринкового використання інтелектуальної власності: Тези доповідей науково-практичного та інформаційно-консультативного семінару / Харківський держ. політехнічний ун-т. — Х., 2000. — 188с. — За програмою виставки-ярмарку "Наука Харківщини 2000".*
3. *Матеріали міжнародного симпозіуму "Наука та технології в умовах реформування економіки: проблеми, комерціалізації, підприємництва і інноваційного менеджменту" (XVI Київський симпозіум з наукознавства та науково-технічного прогнозування), 16-19 жовтня 1996р. / НАН України; Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва / Б.А. Малицький (відп.ред.). — К., 1997. — 139с.*
4. *Silverman, A. E. (1989). Intellectual Property Law and the Venture Capital Process, Stanford International Center for Law and Technology and the John M. Olin Program in Law and Economics.*
5. *Partners, C. V. (2004). Catalyst Venture Partners. Bath, UK.*
6. *Lerner, S. K. a. J. (2000). "Assessing the contribution of venture capital to innovation." RAND Journal of Economics 31(4).*